

EEN JAAR EERDER

Die kruidige geur, nee, die hadden ze niet verwacht.

Dat ze 's nachts zouden komen hadden ze altijd wel gedacht en ze werden opgehaald uit de gevangenschappen van heel Italië toen de lucht zo zwart zag als rotte tanden. Ze arriveerden met de Chinooks, tsjakke tsjakke tsjakke, alsof ze rechtstreeks uit Vietnam kwamen in plaats van uit Praia a Mare of Viterbo. Er waren brullende soldaten bij maar ook zwijgzame rotsblokken van mannen, van die blonde, gemillimeterde types, die op het verloop van de actie toezagen. Amerikanen, bleek later. En ook daar keek niemand van op.

Ze dachten dat hun laatste uur geslagen had, maar toch hadden ze allemaal bij het instappen van de helikopter hun blik ten hemel geslagen. Het was nieuwe maan. Ook daar was op gelet bij het plannen van de operatie: dat er geen heldere zee was waardoor je van bovenaf de kustlijn zou kunnen zien. Maar zelfs de geheim agenten van het imperialisme en het kapitaal hadden de sterren die daar scherp stonden te flonkeren niet kunnen doven. Sommige gevangenen hadden ze al maanden, andere al jaren niet gezien. Wie weet of en wanneer ze ze weer zouden zien.

Ze waren al even opgestegen toen een soldaat in camouflagepak hen joviaal aansprak: 'Nu doen we het portier open en leren we jullie vliegen.' Alsof hij instemde met iedereen die in die jaren had gezegd: 'Italië is nu Zuid-Amerika.' Maar er werd geen mens gedropt.

Bij aankomst, in de paar meter tussen de helikopters en het witte gebouw van de extra beveiligde gevangenis, werden ze geschopt en geslagen zodat ze niet konden zien waar ze waren uitgestapt. Maar daarvan hadden ze al een idee. Al weken

signaleerde de draadloze telefoon van de gevangenen een komen en gaan van arbeiders in dat lage gebouw achter op het Eiland, ver van de gevangenisgebouwtjes van de gewone gedetineerden, van de bestuursgebouwen, van de kade, van het dorp met de cipierwoningen, school en kerk, zelfs van de afgelegen vuurtoren op zijn rots – kortom, ver van God en alles verlaten. Bovendien was het al een tijdje zo dat sommige parlementariërs, die al maanden elke nacht ergens anders sliepen met geld en paspoort op het nachtkastje bij de hand, de tip hadden gekregen: in geval van een militaire staatsgreep zou hier de deportatie, ja, de concentratie van de voornaamste tegenstanders plaatshebben.

Ze werden in een ruim vertrek bijeengebracht. Aanvankelijk kregen ze niets te eten, alleen water. Op de derde dag hadden ze allemaal buikpijn, verslapte ledematen en een zwaar hoofd, maar ze zagen wel in dat het een geluk was dat ze na drie nachten nog leefden. Iets waar ze voor de verhuizing, de ‘overplaatsing’, niet van uit konden gaan. Op de vierde dag werden ze gevoed. Eentje kreeg, tot grote jaloezie van de anderen, weer ontlasting. De stank werd onverdraaglijk, maar ze troostten zich met de gedachte dat de stankgolven ook de cipers troffen wanneer ze hen door het enige spionnetje begluurden. Na een week mochten ze douchen. Het water kwam er koud en met horten en stoten uit, maar bezorgde hun een onmetelijke vreugde. Er werden nummers, uniformen en cellen toegewezen. Het dagelijks leven in de nieuwe zwaar bewaakte gevangenis ging van start. Alles ging, kortom, min of meer zoals ze hadden verwacht.

Maar niet die geur. Die had zelfs de meest vooruitziende van de colonneleiders, de meest doorgewinterde levenslang veroordeelde niet voorzien. Terwijl ze onder geschreeuw en getrap uit de Chinooks stapten, overweldigde het Eiland hen met zijn

aroma. Hun hart sloeg over, zoals bij herinneringen aan een grote verloren liefde. De door de gevangenis versjofelde lichamen vulden zich met verlangen. Velen bleven stil naast de helikopter staan, de vuist- en stokslagen ten spijt, om het Eiland maar in en in te ademen.

Het rook naar zout, vijgenbomen en kerrieplanten.

BEZOEKEN

Het Eiland lag niet in volle zee, maar zo leek het wel. Van het vasteland, dat geen vasteland was maar een van de grote eilanden, werd het alleen gescheiden door een Engte die eenvoudig over te zwemmen leek. De wind blies iedere damp, rook en luchtverontreiniging weg, zelfs de zwartige rookwolken van de petrochemische fabriek. En zo leek het Eiland heel dichtbij, alsof je het aan kon raken – maar dat was een illusie. Wat de belijning ervan zo scherp maakte, was de sterke adem van de Middellandse Zee, die tot aan Gibraltar open en leeg lag. Door de Engte liepen stromingen die de taaiste zwemmer de oversteek nog zouden verhinderen.

Ook schepen konden niet gemakkelijk passeren door die zee-arm met de kleur van kopergroen gespikkelde wijnbladeren. Hij was bezaaid met onderzeese rotsen die, als je er doorheen voer terwijl je in de holte van een golf zat, verraderlijk tegen de kiel konden schuren. En het was, behalve met een dieplood, onmogelijk om erachter te komen waar de laatste zuidwestenwind de zandbanken op de bodem naartoe had gedreven. Om vanuit de industriële haven bij het Eiland te komen moest je de boeg dus in omgekeerde richting wenden, naar volle zee. Pas na een paar mijl kon je het roer naar de twee kamelenbulten draaien. En op dat punt was de raffinaderij met zijn witte en rode schoorsteenpijpen als kolossale suikerstokken haast niet meer te zien.

Het Eiland lag niet in volle zee, maar zo leek het wel. Net als ik, bedacht Paolo. En hij meende Emilia te horen: *Hou toch eens op overal symbolen in te zien. De dingen zijn zoals ze zijn, klaar.* De eigenzinnige, heldere stem van toen ze een meisje was, van toen ze als jonge bruid zijn hoofd in haar handen nam en te-

gen haar borst drukte. Van toen ze nog niet gebroken was van verdriet en hem was ontnomen.

Paolo rekte zich uit over de reling. Hij keek naar het witte schuim dat ontstaan was door de ontmoeting van het grauwe ijzer met de blauwe nacht van het water. Het kielzog van de boot ontvouwde zich op een bijna olieachtige waterspiegel in een V. Toen ze nog aan de kade stonden, na te zijn uitgestapt van de veerboot en voordat ze overstapten op dit schip, had Paolo een man van rond de dertig horen zeggen dat zo'n kalme zee weinig goeds beloofde. Hij droeg het grijsgroene uniform van een gevangenvaarder, maar had de fijne gelaatstreken van een seminarist of een acteur. Met zijn hand aan de holster hield hij toezicht op het intrekken van de loopplank, alsof hij er zeker van wilde zijn dat niemand ongezien zou instappen. Paolo had zich afgevraagd wie er ooit stiekem aan boord zou willen gaan *naar* het Eiland.

De medeplichtigen van een ontsnapping.

‘Vannacht was er een lichtkring om de maan.’

De bewaker met het fijnbesneden gezicht sprak tegen een matroos die de laatste tros van de kade aan boord haalde. Die had lucht tussen zijn tanden gezogen, alsof hij andermans angsten wilde minimaliseren. In een dialect, of misschien een taal waarvan Paolo een deel verstond en de rest moest raden, had hij geïnformeerd of de gezagvoerder de boot wel bijtijds terug zou varen. Zijn zoon kwam vandaag uit Amerika aan, stel je voor dat hij door de storm op het Eiland kwam vast te zitten.

Nu keek Paolo naar de zee. Even vergat hij wie hij was, waar hij naartoe ging en vooral waarom. Zijn blik rustte op het water om hem heen. Het was even vlak als eerst, maar nu er een dikke waas voor de zon was getrokken, leek het donkerder.

Zo glad als een kostbare stof, als zijde.

Die vergelijking bracht Paolo weer tot zichzelf – dat doen gedachten – en weg was het korte moment van vergetelheid. Hij keek op. Dit was geen publieke veerboot. De toegang tot het Eiland was verboden voor wie geen geldige reden had om erheen te gaan. Dat was er ook maar een.

Telkens als zijn zelfbewustzijn terugkwam, drukte het als een steen op zijn borst. Paolo ademde flink uit, met open mond, alsof hij zich van een zware last moest ontdoen. Hoeveel jaar al ontsnapten hem die ongecontroleerde, luide zuchten, nog geen kreunen, maar wel iets meer dan ademtochten? Ook als hij tussen de mensen stond, voor een marktkraam, in de rij op het postkantoor, of aan tafel zat bij zijn zus. Het antwoord was niet moeilijk: drie jaar, zes maanden en een paar dagen.

Op een roestige, wit ijzeren bank op het voordek zat een Afrikaanse vrouw. Ze keek strak voor zich uit, een gebeeldhouwd profiel. Haar kleren leken lukraak uit een grote doos te zijn getrokken, misschien uit de opslag van het Leger des Heils. Toch was ze zelfs onder die vormeloze mantel, die te dik was voor het nog zachte weer en bijeengehouden werd door lange vingers met perfect roze nagels, een ware schoonheid. Wie weet of ze dat beseftte.

De meeste andere passagiers waren vrouwen. Ze zaten bijna allemaal onder een plaid in het grote ruim van het schip, dat ingericht was met ongemakkelijke houten banken. Elk van hen had een pakket bij zich, in karton, jute of in grote plastic zakken, niet in koffers. Iets wat niet mee terug zou gaan van waar ze heen gingen.

Op het dek zaten alleen de Afrikaanse, Paolo en een blondine die hij al eens meende te hebben gezien. Ze kon dertig of vijftig zijn. Het was een van die vrouwen die de indruk wekken dat ze op hun twaalfde al op hun broertjes en zusjes konden passen, soep koken, strijken, en die op hun twintigste de kalme

efficiëntie bezaten van de middelbare leeftijd. Niet dat ze zwaar of lomp was, nee, ze had het strakke, gespierde lijf van iemand die het veel gebruikt. Was ze vroeger misschien atlete geweest? Ze leek haar zondagse jurk te dragen, al was die verkreukeld door de wellicht langere reis voordat ze door deze laatste zee-arm voer. Paolo wist weer wanneer hij haar eerder had gezien: de vorige avond, toen ze op de veerboot stapten die hen naar het grote eiland had gebracht. Daarna had hij haar niet meer gezien. Hij was naar zijn hut gegaan en er pas de volgende ochtend, in de haven bij de raffinaderij, weer uitgekomen.

Nu stond de vrouw op de boeg, haar handen op de reling, haar lippen iets van elkaar. Ze wendde haar ogen niet van de zee af, maar sperde ze bijna kinderlijk open.

Paolo wist het zeker: *Tot gisteren had ze nog nooit de zee gezien.*

* * *

Op het dek van het schip stonden zes banken, drie aan elke kant.

Elke reling had zeven stalen balkjes die twee horizontale buizen en een leuning droegen.

De cellen voor het vervoer van de gedetineerden – acht – bevonden zich op het benedendek, onzichtbaar voor Luisa, die ze dus niet telde, omdat ze niet van het bestaan ervan wist.

Het was allemaal zo erg nog niet, zei Luisa vaak bij zichzelf. Het had in elk geval veel erger gekund. Ze had verhalen gehoord. Zoals dat van die arme meid die van de gevangenisleiding geen bezoek had mogen brengen aan haar man omdat die voor dat kwartaal al waren verbruikt: en er zo achter was gekomen dat hij bij de autoriteiten een ander voor zijn vrouw liet doorgaan, terwijl zij, de echte, in haar eentje hun vijf kinderen grootbracht. Of zoals een vrouw in Voghera, die naast